

llibre, *llibresc* (cf. *librari*), *lliure* (cf. *liberal* —al costat de *lliberal*—, *liberalisme*, *libèrrim*), *llum* (cf. *lumínic*, *luminescència*), *lluna* (cf. *lunar*), *llull* (cf. *lullia*). Notem, així mateix, *lògic*, *religió* (i no **llògic*, **relligió*), etc. En canvi, *motxilla*, *porcellana*, *rellotge*, *xandall* (i no **motxila*, **porcelana*, **relotge*, **xàndal*), etc.

Tots dos sons, [l] i [ʎ], es poden geminar en una sèrie de casos, i llavors s'escriuen amb les grafies *ll* (§ 2.5.2), *tll* i *tl* (§ 2.5.3).

2.5.2. El so lateral alveolar geminat [ll] s'escríu amb la grafia modificada *ll*, dita *ela geminada* (§ 2.1.2), que apareix a l'interior de mot entre vocals: *al·lot*, *col·legi*, *illusió*, *novella*, *tranquil·litat*. La grafia *ll* s'escríu per raons etimològiques en mots provinents d'altres llengües que presenten *l* doble en el mot original, i es troba principalment en mots d'origen culte (*al·lèrgia*, *bèl·lic*, *cella*, *el·lipse*, *excel·lent*, *fal·làcia*, *hel·lènic*, *idi·lli*, *il·lustrar*, *intel·ligència*, *ma·lleable*, *mo·llusc*, *pàl·lid*, *para·l·lel*, *repe·l·lent*, *satèl·lit*, *si·llaba*, *ve·lleïtat*; *Apo·l·lo*, *Aqui·l·les*, *Ave·l·lí*, *Ca·l·líroo*, *Caraca·l·la*, *Gal·la*, *Sa·l·lus·ti*, *Gàl·lia*), manlleus (*aiato·l·là*, *buguenvi·llea*, *ge·l·laba*, *torte·l·lini*, *xare·l·lo*; *Al·là*, *Ote·l·lo*, *Brusse·l·les*, *Gal·lura*), derivats de noms propis estrangers (*berthòl·lid*, *boswèl·lia*, *lilliputenc*, *loel·lingita*, *vil·lanovià*) i en alguns mots patrimonials (*al·lot*, *fal·lera*, *tilla*). La grafia *ll* es pot confondre amb *l* en la mesura en què sovint es pronuncia [l]. Tanmateix, s'escríu *ll* en els casos següents:

a) En els mots d'origen culte amb un radical començat per *l* precedit d'alguna de les variants *al-*, *col-*, *il-* i *sil-* dels prefixos *ad-* 'cap a', *con-* 'ensems amb', *in-* (negatiu) i *sin-* 'plegats, alhora': *al·literació*, *al·lusió*; *col·laborar*, *col·lateral*, *col·litigant*, *col·loqui*; *il·legítim*, *il·limitat*, *il·lògic*; *sil·lepsi*, *sil·logisme*. Per contra, s'escríu *l* en els mots amb els prefixos *a-* negatiu (*alegal*, *alèxia*, *al·itúrgic*, *alògic*) i verbalitzador (*alentir*, *alineal*), així com els mots prefixats catalans amb *co-* (*col·lúnia*, *col·logaritme*).

b) En els radicals cultes *allo-* 'altre', *calli-* 'bell', *gall(o)-* 'de la Gàl·lia', *fill(o)-* i *-fille -filla* 'fulla', *mill(i)-* 'mil': *al·lomorf*, *al·lòpata*, *al·lòtrop*; *cal·ligràfia*, *cal·ligràma*; *gal·licisme*, *gal·loromà*; *fil·lidi*, *fil·lòfag*, *fil·loxera*, *afi·lle*, *cloro·fil·la* (però *filòsof*, *filatèlia*, *bibliòfila*, *zoofília*, amb els radicals *fil(o)-* i *-fil*, *-fília* 'afecte', amb una sola *l*); *mil·lenari*, *mil·lèsim*, *mil·límetre* (però *milè*, *miler*, *milenar*, derivats de *mil* amb sufixos patrimonials).

c) En les variants cultes d'una gran part dels radicals acabats en *ll*: *al·liaci*, *al·liària* (cf. *all*), *ampu·lliforme*, *ampu·llós* (cf. *ampolla*), *axi·lla* (cf. *aixel·la*), *cap·i·llar* (cf. *cabell*), *cristal·lí*, *cristal·litzar* (cf. *cristall*), *cora·lí*, *cora·l·ligen* (cf. *corall*), *flagel·lar* (cf. *flagell*), *gal·linaci* (cf. *gall*, *gallina*), *il·luminar* (cf. *llum*), *lul·lià* (cf. *Llull*), *mami·llar* (cf. *mamella*), *metà·llic*, *meta·l·lúrgia* (cf. *metall*), *sigi·llar*, *sigi·llós* (cf. *segell*). No segueixen aquesta pauta casos com *anular* (cf. *anell* i *anèl·lid*), *consiliari* (cf. *consell*), *filial* (cf. *fill*), *foli* (cf. *full*), que també presenten una sola *l* en el mot llatí original.

d) En les variants cultes d'alguns radicals acabats en *l*: *angui·llicultura*, *angui·lliforme* (cf. *anguila*, *anguilejar*), *argi·llifer*, *argi·llita* (cf. *argila*, *argilenc*, *argilós*), *cons·tel·lació*, *interestel·lar* (cf. *estel*, *estelat*), *mel·lífer* (cf. *mel*, *melós*).

e) En els derivats d'alguns mots no patrimonials acabats en *l* que presenten *ll* en els mots originaris, com *acaramel·lat* i *caramel·litzar* (de *caramel*), *Ciril·la* i *ciril·lic* (de *Ciril*), *imbecil·litat* (de *imbècil*), *maquiavè·lic* (de *Maquiavel*), *Marcel·la*, *Marcel·lí* i *Marcel·lina* (de *Marcel*), *anul·lar*, *nulla* i *nullitat* (de *nul*), *rebel·lar-se*, *rebel·lia* i *rebel·lió* (de *rebel*), *violoncel·lista* (de *violoncel*). Aquests casos contrasten amb la norma general segons la qual s'escriu *l* en els derivats dels mots acabats en *l*: *encarri·lar* (de *carril*), *fil·lar* (de *fil*), *gelat* (de *gel*), *modèlic* (de *model*), *manuelí* (de *Manuel*), *mendelià* (de *Mendel*), *pelar* i *pelut* (de *pèl*), i també en els derivats cultes que presenten *l* en els mots originaris: *celestes* (cf. *cel*), *gèlid* (cf. *gel*), *depilar* i *pilós* (cf. *pèl*).

f) En les terminacions *-ella(r)*, *-illa(r)* i *-ello*: *aquarel·la*, *bagatel·la*, *caravel·la*, *carretel·la*, *damisella*, *franel·la*, *mortadel·la*, *novel·la*, *ombre·lla*, *parcel·la*, *passarel·la*, *varice·lla*; *Marcel·la*, *Compostel·la*, *Mosel·la*; *carpe·llar*, *estel·lar*, *ocel·lar*; *apel·lar*, *cancel·lar*, *debe·llar*, *flagel·lar*; *goril·la*, *pupil·la*, *sibil·la*, *til·la*, *vil·la* 'casa de camp', *Camil·la*, *Priscil·la*, *Escil·la*; *bacil·lar*, *mamil·lar*, *maxil·lar*, *papil·lar*; *cavil·lar*, *destil·lar*, *oscil·lar*, *titil·lar*, *vacil·lar*; *borratxello*, *xarel·lo*, *xitxarel·lo*, *Otel·lo*. Però s'escriu *l* en el sufix col·lectiu *-ela* (*clientela*, *parentela*), en el radical *-fil* (esmentat a la lletra *b* d'aquest apartat), i en un bon nombre de mots, entre els quals *biela*, *candela*, *cautela* (i *cautelar*), *esquela*, *gasela*, *seqüela*, *tutela* (i *tutelar*), *Adela*, *Daniela* (de *Daniel*), *Gabriela* (de *Gabriel*), *Gisela*, *Arbela*, *Veneçuela*; *anhelar* (derivat de *anhel*), *arrelar* (de *arrel*), *recelar* (de *recel*), *velar* i *revelar* (de *vel*); *anguila*, *argila*, *barrila*, *fila*, *tequila*, *vila* 'població'; *Àtila*, *Dalila*, *Mila*, *Manila*; *Aguilar*, *Pilar*; *dactilar*, *similar*; *jubilar*, *vigilar*; *pomelo*, *Aielo*, *Melo*, *Nelo* (hipocorístics de *Ismael* i *Manel*).

El quadre 13 mostra la distribució més habitual de la grafia *ll* i la confronta amb la distribució de *l* en contextos similars.

QUADRE 13
Distribució de les grafies *l* i *ll*

<i>LL</i>	<i>L</i>
EN MOTS PREFIXATS AMB RADICAL COMENÇAT PER <i>L</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • al- (<i>variant de ad</i>-): alliteració, allusió • col- (<i>variant de con</i>-): collateral, collineal • il- (<i>variant de in</i>-): illimitat, illògic • sil- (<i>variant de sin</i>-): sillepsi, sillogisme 	<ul style="list-style-type: none"> • a- (<i>negatiu</i>): alèxia, alitúrgic, alògic • a- (<i>verbalitzador</i>): alentir, alineat • co- (<i>prefix patrimonial</i>): colínia, cologaritme
EN RADICALS CULTES	
<ul style="list-style-type: none"> • allo-: allomorf, allòtrop • calli-: calligrafia, calligrama • fil(o)- 'fulla': fillidi, fillòfag, filloxera • -fil·le -fil·la 'fulla': allie, clorofilla • gall(o)-: gallicisme, gallloromà • mil·l(i)- 'mil': millenari, millèsim 	<ul style="list-style-type: none"> • fil(o)- 'afecte': filòsof, filatèlia • -fil, -filia 'afecte': bibliòfila, zoofília • milè, miler, milenar

QUADRE 13 (Continuació)
Distribució de les grafies *l* i *ll*

<i>LL</i>	<i>L</i>
EN DERIVATS CULTES DE RADICALS ACABATS EN <i>LL</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Amb ll en el mot original:</i> alliaci (all), axilla (aixella), capillar (cabell), cristallitzar (cristall), gallinaci (gall), lulllà (Llull), metàllic (metall), sigillar (segell) 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Amb l en el mot original:</i> anullar (anell), consiliari (consell), fillial (fill), folli (full)
EN DERIVATS DE RADICALS ACABATS EN <i>L</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Derivats cultes:</i> anguiliforme (anguila), argilífer (argila), constellació (estel), mellífer (mel) • <i>Derivats de mots no patrimonials que presenten ll en els mots originaris:</i> caramellitzar (caramel), imbecillitat (imbècil), anullar (nul), rebellió (rebel), Marcellina (Marcel) 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Derivats patrimonials:</i> anguilelar (anguila), argilós (argila), estelat (estel), melós (mel) • <i>Derivats en general:</i> encarrillar (carril), fillar (fil), gelat (gel), modèlic (model), pelar, pelut (pèl), manueli (Manuel), mendelià (Mendel) • <i>Derivats cultes que presenten l en els mots originaris:</i> gèlid (gel), depillar, pilós (pèl)
EN TERMINACIONS	
<ul style="list-style-type: none"> • -ella(r): aquarella, caravella, damisella, novella, parcella, varicella; Marcella, Compostella; estellar, ocellar; apellar, cancellar, flagellar • -illa(r): gorilla, pupilla, tilla, villa, Camilla, Escilla; bacillar, maxillar; cavillar, destillar, oscillar, vacillar • -ello: borratxello, xitxarello; Otello 	<ul style="list-style-type: none"> • -ela (<i>collectiu</i>): clientela, parentela • -ela(r): biela, candela, cautela, esquella, seqüela, tutela; Adela, Gisela, Veneçuela; tutellar, cautellar; arrellar, recellar, revellar • -ila(r): anguila, argila, barrilla, fila, tequila, vila; Dalila, Manila; dactillar, simillar; jubillar, vigillar; Aguillar, Pillar • -elo: pomelo; Aillo, Melo, Nelo

Cal tenir present que en alguns casos el so [ll] prové d'una assimilació i presenta altres grafies en cultismes i manlleus: *atles*, *atletisme*, *Betlem*; *adlàter*, *budleia*.

En els parlars baleàrics i en alguerès, cal tenir en compte que els verbs de la primera conjugació amb el radical acabat en [ll] (com *anul·lar*, *apel·lar*, *cancel·lar*, *destil·lar*, *instal·lar*, *oscil·lar*, *vacil·lar*) fan la primera persona del singular del present d'indicatiu en *-l* (*anul*, *apel*, *cancel*, *destil*, *instal*, *oscil*, *vacil*).

Convé remarcar que s'escriuen amb *l*, no pas amb *ll*, mots com *celebrar*, *elaborar*, *elegir*, *elecció*, *elidir*, *elisió*, *religió* i *selecció*.

2.5.3. En mots patrimonials, tots dos sons laterals, [ʎ] i [l], es geminen en una sèrie de casos, i llavors s'escriuen amb les grafies *tll* i *tl*. La grafia *tll* representa el so [ʎʎ]: *ametlla*, *batlle*, *espatlla*, *motlle*, *motllura*, *rotllo*, *vetlla*; *Rotllan* (antropònim), *Batllori*, *Cotlliure* (però *Bell-lloc*, *Vall-llobrega*; § 4.3.2.2e). En els parlars baleàrics i valencians aquest so geminat és alveolar [ll], i llavors la grafia utilitzada per a representar-lo és *tl* (*ametla*, *batle*, *espatla*, *motle*, *motlura*, *rotlo*, *vetla*; *Fondespatla*, *Novetllè*), per bé que en bona part del valencià la pronúncia no és geminada sinó simple [l]. En mots com *bitllet*, *butlletí*, *enrotllar* o *ratlla*, el so palatal es gemina o no segons els parlars.